

Ang “Tradisyonal” at “Moderno” sa Higante ng Angono, Rizal (“Traditional” and “Modern” in the *Higante of Angono, Rizal*)

Manuel Kristoffer C. Giron

University of the Philippines Diliman

ABSTRACT

The paper studies the higante-making practice of Angono, Rizal, Philippines. This art form is considered as one of the town's most prominent traditional practices, which peaks during the town fiesta and the Higantes Festival.

However, in recent years, higante-makers introduced changes in iconography, materials, and technique that prompted the invention of the terms *tradisyonal* and *moderno* as formal categories. The paper investigates the contested notions of tradition and modernity in the town's higante-making practice as these are articulated in the tradisyonal and moderno. These terms not only represent the changes in form and theme in the higantes, but also the shifting construction of identity and configuration of the town's cultural and political milieu.

Keywords: Tradition, modernity, folk art, higante (giant)

“*Kiss! Kiss!*,” kantiyaw ng mga manonood sa dalawang higanteng kasama sa taunang parada ng *Higantes Festival* noong 22 Nobyembre 2006. Agad namang nagpaunlak ang mga may sunong sa pares ng higanteng lalaki at babae. Naglapit sila at marahang pinagdikit ang mga labi nito. Sadyang hinulma ang mukha ng dalawang higante upang magmistulang naghahalikan kapag pinagtama ang mga ulo. Bagong gawa ang mga ito at unang taon na isinalang ang mga ito sa parada. Nakanguso ang babaeng higante (Pigura 1), samantalang ang lalaki ay may mekanikal na dila na pinagagalaw ng mga pising hinihila mula sa loob. Dahil hindi agad mapapansin ang mga mekanismo kung hindi pagagalawin, humagalpak sa pagtawa ang mga nangantiyaw nang makita ang dilang pumitik-pitik mula sa matulis ding nguso ng lalaking higante. Nangiti na rin si Adonis Carado, isa sa mga may-ari ng pares ng higanteng ito, nang makita ang

reaksiyon ng mga nasa gilid ng kalsada. Marami pang mga higanteng may iba’t ibang anyo, bihis, at sukat ang ipinarada sa araw na iyon. Ito ang unang beses kong pagdalo sa taunang pagdiriwang na ito sa Angono.

Pigura 1. Babaeng higante na nakausli ang nguso kasama ang iba pang higante ng HIMASS.

Bago iyon ay makailang-ulit ko nang nakita ang higante sa iba’t ibang konteksto—mga programang para sa telebisyon, diyaryo, internet, mga larawan, at sa isa o dalawang mga higanteng inarkilahan para sa mga pagdiriwang sa labas ng Angono. Subalit iba ang danas sa mismong araw ng pista na may mahigit 100 higante ang ipinaparada, lalo pa’t hindi ako taga-Angono. Madaling makita sa hilera ng mga higanteng inilalakad ang iba’t ibang gayak at pormang naging batis ng datos para sa mga naunang pananaliksik. Bukod dito, mas lapát ang pagsusuri sa lokal na kontekstong iniinugan ng higante.

Sinamahan ko si Mang Adonis sa paglalakad sa pista. Naroon siya para gabayan ang mga tagabuhay at bantayan ang mga higanteng sa kalagitnaan ng parada ay basa na ng tubig na ibinubuhos ng mga nanonood. Sa bawat hinto ng parada ay inuudyukan niya

ang mga nanonood na hiyawan ng “Kiss!” ang mga higante niya. Ako naman ay nagkukuha ng litrato, tahimik na nagmamasid, o di kaya’y nakikipagkuwentuhan kay Mang Adonis, sa mga tagabuhat ng higante, at sa mga nanonood ng parada. Ilang beses pa akong babalik matapos iyon. Minsa’y para muling pagyamanin ang saliksik, at minsa’y para manood lang ng parada. Maraming pagbabagong nangyari sa loob ng mahigit 10 taon. Ililipat ang Gigantes Festival mula 22 Nobyembre tungong unang Linggo bago ang pista ng 23 Nobyembre noong 2012. Bawal na rin ang basaan. Ilang mga higante ang hindi na ipinaparada, subalit mas marami ang madaragdag.

Higante ang tawag sa malalaking representasyon ng tao, at paminsan-minsan ay mga kalabaw, na kadalasang ipinaparada sa kalsada tuwing pista. Ang salitang “higante” mismo ay tumutukoy sa sukat nitong umaabot sa pito hanggang siyam na talampakan kung suot ng tagabuhat. Binubuo ito ng ulong kadalasan ay yari sa taka at katawang hinulma mula sa kawayan, rattan, o aluminyo. Pagpapatungin ang mga ito at bibihisan batay sa kung anong mga karakter ang nais itanghal sa parada. Karamihan sa mga higante ng Angono ay iminodelo sa mga gawang higante ni Leonardo Tajan Sr., na ayon sa mga kuwento ay ginawa noon pang 1945. Itinuturing itong pinakamatandang higante ng bayan. Makikita itong ipinaparada sa isa sa mga eksena ng pelikulang “Mutya ng Pasig” (Pigura 2) na lumabas noong 1950 (Mutya ng Pasig). Tinatawag nila itong “higante ni Tajan,” subalit mas madalas itong tukuyin bilang “pamilyang higante” dahil mag-anak ang mga karakter na kinakatawan nito. Ayon kay Toti Argana, isa sa mga aktibong manggagawa ng higante sa Angono sa kasalukuyan, nilikha ni Tajan ang mga giganteng ito— isang representasyon ng buo at masayang pamilya—at isinali sa parada bilang pasasalamat sa mga patron ng bayan na sina San Clemente at San Isidro at upang pasiglahin ang diwa ng mga kababayang nagsisimulang bumangon mula sa epekto ng Ikalawang Digmaang Pandaigdig. Batay sa mga kuwento, lumikha rin ng mga higante ang Pambansang Alagad ng Sining na si Carlos “Botong” Francisco sa pagitan ng dekada 50 at 60 na naging susi sa pagyabong ng tradisyon. Dinadayo ng mga batang artista ng Angono ang atelyer niya upang magmasid at mag-aral ng dibuho, pagpipinta, at iba pang uri ng sining kabilang na ang paggawa ng higante. Kasama sa mga ito ang tanyag na mga pintor na sina Nemesio Miranda at Perdigon Vocalan na ngayon ay may malalaking atelyer ng higante sa Angono.

Subalit ayon sa popular na mga kuwentong-bayan, panahon pa ng mga Kastila ay nagpaparada na ng higante sa Angono na dating asyendang pinamamahalaan ng isang malupit na Kastilang panginoong maylupa. Diumano ay gumawa ang mga kasamá ng malaking representasyon ng asyendero bilang protesta sa kaniyang pamamalakad. Nakapamaywang ito, nakakunot ang noo, at nakasimangot upang katawanin ang kaniyang yabang at lupit. Habang inilalakad ay binabato ito ng mga nanonood o di

Pigura 2. Pares ng higante ni Leonardo Tajan, Sr. sa isang eksena ng pelikulang "Mutya ng Pasig".

kaya'y pinagtatawanan. Bagama't binabanggit ni Alice Guillermo sa isang sanaysay na nagpaparada na ng mga takang tao at kalabaw noon pa mang ika-19 siglo sa Angono (21), pinabulaanan ni James Owen Saguinsin sa kaniyang saliksik ang alamat na ito. Ayon sa kaniya, ang tinutukoy sa alamat ay ang malupit na si Karyas Tangkad na namahala sa isang asyenda sa Angono noong panahon ng Hapon at hindi sa panahon ng Kastila (sipi kay Gappi par. 7-8). Gayumpaman, popular sa mga taga-Angono ang alamat ng malupit na Espanyol at patuloy itong ibinabahagi bilang naratibo ng pinagmulan ng higante sa bayan.

Ang kuwentong ito at ang mga higante ni Tajan ang nagsisilbing batayan ng higanteng nililikha sa Angono. Mga mangingisda, magsasaka, at iba pang mga imaheng rural ang kadalasang kinakatawan nitong mga karakter. *Mukha ng Angono* kung tawagin ito ng mga manlilikha ng higante dahil halaw ang anyo nito sa karaniwang mamamayan ng munisipalidad. At dahil maaliwalas ang itsura nito hindi gaya ng sa asyenderong higante ng alamat, ang pamamaywang bilang simbulo ng kaniyang yabang at lupit ay kumakatawan ngayon sa tigas at dangal ng isang taga-Angono. Bukod sa mga atelyer nina Toti Argana, Nemesio Miranda, at ng pamilya Vocalan, may mga pagawaan din ng higante ang pamilya Blanco na pinasimulan ng pintor na si Jose "Pitok" Blanco. Noong 2005, itinatag ng mga indibidwal na artista ang Higante Makers and Sculptors Society (HIMASS) na kinabibilangan din nina Mang Toti, Mang Adonis, Nemesio Miranda, Charlie Anorico, at iba pa. Nabuwag ang organisasyon noong 2012, subalit patuloy na lumilikha at nagpaparada ng higante ang ilang miyembro nito.

Ilang araw bago ang pista, makikita ko ang mga ulo ng isa pang grupo ng higanteng maayos na nakahilera sa Balaw-Balaw, ang restoran na pag-aari ng mga Vocalan at nagsisilbing museyo ng higante at iba pang likhang-sining ng kanilang pamilya.

Ipinaparada rin ang mga ito taon-taon, at pag-aari nila ang isa sa pinakamalaking koleksiyon ng higante sa bayan. Sa salansang ito ay nagsasalitan ang mga higanteng may maliliit na mga ngiti at yaong nakasimangot. Subalit kaiba sa mga higante ni Mang Adonis na eksaherado ang mga ekspresyong nabanggit, kapansin-pansing mas pino at payak ang hulma ng mga mukha ng mga higante ng Balaw-Balaw (Pigura 3). Karamihan sa mga ito ay nilikha mula dekada 80 hanggang mga unang bahagi ng taóng 2000. Maayos na nakatipon ang mga *frame* na yari sa rattan malapit sa bungad ng restoran. Katawan ito ng mga higante na kung walang nakapatong na ulo at balot na damit ay mistulang malalaking hawlang korteng *hourglass*. Tanaw ito mula sa isa sa mga mesang kinauupuan ko habang hinihintay si Rembrandt Vocalan, anak ng may-ari ng Balaw-Balaw at pangunahin nilang tagadisenyo ng higante. Kinorte ang braso ng mga frame upang magmistulang nakapamaywang. Tinanong ko si Rembrandt kung bakit gayon ang hubog ng katawan ng mga higante sa Angono. “Ganiyan kasi talaga yung higante rito. Para maiba roon sa Lucban,” paglilinaw niya. Ang tinutukoy niya ay ang mga higanteng ipinaparada sa probinsiya ng Quezon tuwing Pahiyas na nakalawit sa tagiliran ang mga kamay. Bagama’t may mga higante ring nakapamaywang sa Lucban, mapapansin sa pahayag ni Rembrandt ang mulat na paghahambing sa mga higante at artikulasyon ng identidad nito batay sa porma. Mahihinuha rin ito sa mga panayam kina Mang Adonis at Mang Toti na nagsasabing nakapamaywang ang kumbensiyonal na higante ng Angono. Habang tinitingnan ko ang mga frame na rattan, naisip ko ang mangilan-ngilang mga higante sa parada na hindi pareho ang yari sa mga higante ng Balaw-Balaw. “Paano yung ibang mga higante noong pista? Mayroong iba na may kamay,” tanong ko. Mabilis ang sagot ni Rembrandt. “Moderno na kasi iyon.”

Pigura 3. Mga ulo ng higante sa galeriya ng Balaw-Balaw.

Marami sa mga bagong gawang higante sa Angono nitong nakaraang dekada ang nagsimulang magpakilala ng mga pagbabago sa nakasanayang yari at tema. “Moderno” kung tukuyin ito ng mga manggagawa ng higante sa bayan. Sa artikulasyong ito, may paghahanay ng higante sa dalawang katagorya—ang *moderno* at *tradisyonal*.

Nilalayan kong suriin ang *moderno* at *tradisyonal* bilang diskurso sa tradisyon sa Angono at kung paano ito naipapahayag sa higante. Tinitingnan ko sa papel na ito ang mga nabanggit na termino bilang mga pormal na katagorya sa paglikha ng higante sa bayan. Ano ang kahulugan ng mga katagoryang nabanggit sa konteksto ng higante ng Angono, Rizal? Bakit may ganitong pag-iiba sa loob ng malawak na praktis ng paggawa at pagpaparada ng higante? Paano titingnan ang nagbabagong anyo ng higante sa nagbabago ring anyo ng bayan? Paano bibigyang kahulugan ang “moderno” at “tradisyonal” sa higante ng Angono? Ang papel na ito ay bunga ng pananaliksik mula taong 2006 hanggang 2017, sa pana-panahong pakikilahok at panonood sa Gigantes Festival, pananaliksik sa mga batis mula sa artsibo, at mga panayam sa mga manlilikha ng higante sa bayan.

TRADISYON

Ayon kay Edward Shils, maituturing na tradisyon ang “alinmang ipinapasa o ipinapamana ng nakaraan sa kasalukuyan” (12). Dagdag niya, “Bilang mga likha ng tao na ginamitan ng dunong at imahinasyon, ang mapagpasiyang sukatan nito ay ang pagpapasa mula sa isang henerasyon patungo sa susunod” (12) makalawang beses sa pagitan ng tatlong henerasyon (15). May pagdidiin din si Elena Mirano sa halaga ng transmisyong pagitan ng mga henerasyon upang matawag na tradisyon ang isang bagay. Subalit binibigyan niya ng tuon hindi lamang ang pagpapasa kundi maging kung ano ang naipapasa. Bagama’t kinikilala niyang isang dinamikong proseso ang tradisyon na maaaring sumailalim sa mga pagbabago, nilinaw niyang ang mga pagbabagong ito ay dapat pumaloob sa mga pormal na katangian at prosesong hindi maaaring baguhin. Ayon sa kaniya, tradisyonal ang isang bagay kapag may isang paraan ng paggawa at porma nito na itinuturing na tama, pinananatili at ipinapasa sa mga salinlahi hanggang kasalukuyan (7-8). Para sa kaniya, higit sa tagal ng panahon, mas mahalagang aspekto ng tradisyon ang pagsasalin mula sa isang henerasyon patungo sa isa pa ng isang pamamaraan o pormang tinitingnan bilang wasto (8). Dagdag niya,

Sa loob ng tradisyon, maaari namang magkaroon ng pagbabago at maaari ring magkaroon ng mga kakaibang estilo ng paggawa ang bawa't tao o tagaganap. Ngunit kailangang maaninaw, sa ilalim ng lahat ng pagbabago at pag-iiba, ang isang istruktura o anyong sinasaligan at hindi nagbabago. Ang mga istruktura o anyong sinasandigan ay kumakatawan sa mga katangiang nananatili nang walang pagbabago sa lahi sa matagal na panahon (8).

Sa higante ng Angono, halimbawa, isinasali sa parada ang mga ulo na gawa sa taka o di kaya'y "foam" ng mga atelyer nina Nemesio Miranda at ng Balaw-Balaw. Ang iba rito ay itinutuhog sa kawayan at binibihisan. Hindi gaya ng higante na may frame, isang maliit na binilog na kawayang "hoop" ang inilalagay sa itaas at sa laylayan ng saya upang mabanaag ang hulma ng katawan (Figura 4). Ang iba naman ay direktang isinusuot sa ulo na parang maskara (Figura 5). Ang nauna ay tinatawag nilang "kuwekong" at ang pangalawa naman ay "ulo." May pagkakataong ang mga ulong ginagamit sa kuwekong ay iyon ding mga ulo na inilalagay sa higante. Kahit malaki ang pagkakahalintulad ng mga ito sa higante, tinatawag nila ito sa ibang pangalan. Makikita mula rito ang binabanggit ni Mirano na mga istruktura at katangiang hindi maaaring baguhin sa loob ng isang tradisyonal na porma. Sa kaso ng higante, dapat ay binubuo ito ng malalaking ulo at katawang frame na binibihisan at isinusuot ng tagabuhat.

Figura 4. Mga kuwekong ng Balaw-Balaw.

Figura 5. Mga ulo ng atelyer ni Nemesio Miranda.

Magkagayunman, ang tradisyon ay hindi lamang pagpapasa ng wastong porma mula sa isang henerasyon patungo sa susunod o di kaya'y pasibong pagpapatuloy ng nakaraan sa kasalukuyan. Kailangan itong tingnan bilang isang aktibong pagbubuo ng kasalukuyan na sumasandig sa isa o higit pang nakaraan. Ayon kay Joseph Gusfield,

Tradition is not something waiting out there, always over one's shoulder. It is rather plucked, created, and shaped to present needs and aspirations in a given historical situation. Men refer to aspects of the past as tradition in grounding their present actions in some legitimating principle. In this fashion, tradition becomes an ideology, a program of action in which it functions as a goal or as a justificatory base. (9)

Ganito rin ang palagay ni John Clark na nagsabing "'Tradition' describes those objects, rituals and, more abstractly, values in the past that such a self-defining group wishes to claim community or domain over" (71). Sa mga paglalahad na ito, may paglilinaw na hindi ipinamamana ang tradisyon, bagkus ito ay kinukuha, nililikha, at binibigyang-hugis at aktibong inaari at inaangkop sa konstruksiyon ng identidad ng kasalukuyan.

Ganito rin ang paliwanag ni Antonnen na nagsabing sa halip na tingnan ang tradisyon bilang pagpapasa ng nakaraan sa kasalukuyan, mas akma ng sabihing kinukuha ito ng kasalukuyan sa nakaraan sa isang proseso ng *tradisyonalisasyon* (35). Mahalagang

makita rito na ang pagpapasiya sa kung anong mga porma at praktis ang sasaklawin ng *tradisyon* ay isang aktibo at politikal na proseso ng konstruksiyon ng kasalukuyang ibinabatay at iniuugnay sa nakaraan.

ANG TRADISYONAL AT MODERNONG HIGANTE

Maituturing na tradisyon ang pangkalahatang praktis ng paggawa at pagpaparada ng higante sa Angono. Gayumpaman, bagama't kapuwa nasa ilalim ng mas malaking sistema ng tradisyon, may malinaw na pag-iiba ang mga manlilikha ng higante sa "moderno" at "tradisyonal." Batay sa mga panayam at pagmamasid, napansin kong may popular na gamit ang mga terminolohiyang ito sa mga manlilikha ng higante. Ang pag-iiba ay ibinabatay nila sa porma, proseso ng paglikha, at tema.

Para sa mga taga-Angono, nakapamaywang ang tradisyonal na higante. Nakadikit ang nakabalikong braso nito mula balikat deretso sa baywang. Bagama't estatiko, bukas ang dibdib nito at matikas ang postura. Mas lalong mapagtibay ang ganitong anyo nang pormal na ilunsad ang Gigantes Festival noong 1988 sa pangunguna ni Perdigon Vocalan, na kinikilala bilang isa sa mga nagpasigla ng tradisyon ng higante sa bayan. Naging opisyal na gawaing sibiko sa munisipalidad ang pagpaparada ng higante dahil sa festival na ito. Sa unang taon nito, iniatas sa mga barangay at organisasyong pambayan ang paggawa at pagpaparada ng higante. Ang mga higanteng nilikha para rito, dagdag pa sa mga nauna na, ay nakapamaywang upang tumalima sa nakasanayang porma.

May intensiyonal na pagpapanatili ng ganitong porma hindi lang dahil ito ang nakasanayan, kundi para na rin sa konstruksiyon ng identidad ng higante ng bayan. Sa isang antas, sa pormang nakapamaywang iniaangkla ng mga taga-Angono ang identidad ng kanilang higante. Aktibong naipapalaganap ang ganitong ikonograpiya sa mga representasyon ng higante sa mga poster, logo, at iba pang materyal na ipinapalabas ng munisipyo para sa kapistahan at mga gawaing pansibiko. Gayumpaman, bukod sa paghahambing sa higante ng ibang bayan, mas pinatatampok nito ang koneksiyon ng kasalukuyang mga higante sa kasaysayan ng praktis nito. Kagaya ng nabanggit na, ganito ang porma ng naunang mga higante sa Angono.

Itinuturing na moderno ang higante kapag may kamay ito. Sa makailang ulit na pagbisita sa parada ng higante, napansin ko ang unti-unting pagdami ng mga higanteng sadyang nilalagyan ng kamay. Karaniwang idinaragdag ang mga ito upang irepresenta ang iba't ibang mga karakter at ang kanilang propesyon. Halimbawa nito ay ang higanteng sabungero na may hawak na manok at higanteng gitarista na kipkip ang

gitara na kapuwa ipinarada noong 2006. Noong 2007 ay inilakad ang tatlong higanteng kumakatawan sa mga tanyag na anak ng bayan ng Angono—ang pintor na si Botong Francisco, konduktor at kompositor na si Lucio San Pedro, at siyentistang si Noring Villaluz. May hawak ang mga kamay nila upang ipakita ang kanilang mahahalagang kontribusyon sa bayan—pinsel kay Botong, baton kay San Pedro, samantalang nakaturo sa sentido ang daliri ni Villaluz na para bang nag-iisip. Nang magpagawa ng higante ang Barangay San Roque kay Charlie Anorico noong 2006, pinasadya nila ang imahen ng patron ng barangay. May hawak itong baston at nakalaylay sa tagiliran ang kaliwang kamay alinsunod sa ikonograpiya ng santo.

Sa parehong taon din ay nagpagawa ng higante kay Toti Argana ang *Early Time Music House*, isang *pub* sa Angono. *Waiter* ng nasabing inuman ang ginawa niyang karakter. May hawak itong tray ng alak at pagkain na pinapaikot ng mekanismong hinihila mula sa loob nito (Figura 6). Napapataas-baba naman ang kaliwa nitong kamay na may hawak na *beer*. Noong 2009, nagparada si Mang Toti ng higanteng may mas komplikadong mekanismo. Katatapos lamang noon ng laban nina Manny Pacquiao at

Figura 6. Higanteng waiter na pinasadya ng Early Time Music House and Videoke Bar.

Miguel Cotto kung kaya't lumikha siya ng mga higenteng kawangis ng mga nabanggit na boksingero (Figura 7). Bukod sa may *boxing gloves* ang mga kamay nito, napagagalaw rin ito upang magmistulang nagsusuntukan. "*Boksing! Boksing!*," udyok ng mga tao kapag nadadaan ang dalawang higante. Agad maghaharap ang mga may sunong nito. Pagagalawin nila ang mga kamay ng bigotilyong si Pacquiao at duguang si Cotto na siya namang ikinasisiya ng mga manonood.

Figura 7. Mga higenteng wangis nila Miguel Cotto at Manny Pacquiao.

Gayumpaman, hindi dahil nakapamaywang ang higante ay agad itong ituturing na tradisyonal. Minsan ay nagiging konsiderasyon din ang proseso ng paggawa at mga materyal na ginagamit sa pagbuo nito. Taka ang karaniwang proseso ng paggawa sa ulo ng higante. Unang gagawin ang moldeng putik ng ulo na hinuhulma para mailarawan ang mukhang gagayahin. Pagkatapos ay makailang-ulit itong babalutan ng diyaryong pinunit at binasâ sa inilutong gawgaw. Patutuyuin at bibiyakin ang papel upang maihiwalay sa molde, pagkatapos ay muling pagdidikitin ng dagdag na patong ng diyaryo at gawgaw. Pipinturahan ito kapag muling natuyo. Sa mga nakaraang

dekada, nilalagyan na rin ng huling pahid ng *resin* ang taka upang mas matagal na magamit. Karaniwan kasing kinakain ng bukbok ang papel, o di kaya'y nasisira kapag nababasâ sa pista. Taong 2006 nang sinubukan ni Mang Adonis na magmolde ng ulong yari sa resin. Hindi gaya ng iba na panlabas na layer lang ang resin/*fiberglass*, hindi na siya gumamit ng taka, bagkus ay direktang hinubog ang materyal sa hulmahang *styrofoam* (Figura 8). Bukod sa higit na matibay, mabilis din itong natutuyo, hindi tulad ng taka na mahigit isang linggo ang inaabot para tuluyang magamit. Subalit nangangailangan ito ng sapat na kaalaman upang maihulma nang maayos. Sanay si Mang Adonis sa paggamit ng materyal na ito dahil may pagawaan siya ng mga piguring resin na ibinebenta sa ibang bansa. Hindi na ito nasundan dahil komplikado ang pagbuo ng ulo gamit ang fiberglass. Magkagayunman, kabilang ang mga eksperimentasyong ito sa tinatawag nilang moderno. Ilan sa mga kahalintulad nito ang paggamit ng pinturang matte ang tekstura, o di kaya'y paglalagay ng peluka sa halip na ikorte ang buhok mula sa taka.

Figura 8. Ulo ng higanteng gawa sa fiber glass, hawak ni Mang Adonis Carado.

Ang panghuling batayan ng kategoryang tradisyonal at moderno ay ang temang sinusundan sa higante. Karaniwang nagtatampok ng mga temang rural ang mga tradisyonal na higante gaya ng mga nabanggit na sa unang bahagi ng papel na ito. Mas kumikiling naman ang mga modernong higante sa mga temang kontemporaneo. Ilan sa mga karakter na itinatampok ng modernong higante ang mga manggagawa, mga artista, mga sikat na personalidad, at mga tauhang may kaugnayan sa isyung politikal.

Karaniwang bihis ng tradisyonal na higante ang mga bulaklaking damit na may matitingkad na kulay (Figura 9). Minsan ay dinadagdagan ito ng ruffles upang magkaroon ng tekstura at higit na gumalaw kapag ipinaparada. Dahil ipinapatong ang ulo sa katawan, kailangang lagyan ng takip ang leeg upang maikubli ang dugtungan ng magkakahiwalay na bahagi. Kung hindi maliit na sayal (telang hinugis para magmistulang palda) ay scarf ang inilalagay dito na nakadadagdag sa esteryotipikong itsurang probinsiyano ng higante, lalo pa kung bulaklakin ang damit nito. Ang manggagawang mga higante naman ay kadalasang binibihisang parang nakauniporme. Umaayon pa rin ang mga ito sa temang “mukha ng Angono,” subalit, hindi gaya ng tradisyonal na higante, may paglalarawan na sa mga kontemporaneong propesyon ang modernong higante ng Angono. May mga pagkakataon ding ibinabatay ito sa mga lokal na komersiyal na establisimiyento sa bayan na nag-iisponsor ng higante kapag pista, kagaya ng sa Early Time.

Figura 9. Mga higanteng representasyon ng mga rural na tauhan. Ang tatlo sa harapan ay ang mag-anak na higanteng gawa ni Leonardo Tajan Jr. noong dekada otsenta, batay sa naunang pamilyang higanteng gawa ng kaniyang ama.

Minsan naman ay galing sa labas ng bayan ang inspirasyon sa itsura ng mga higante, lalo na kung ang isponsor ay malalaking kompanyang may pambansang saklaw. Isang halimbawa nito ang higanteng kinomisyon ng *fastfood chain* na Chowking noong 2009. Dahil pinasadya ang itsura nito, kawangis ng higanteng ginawa ng HIMASS ang maskot ng nasabing kainan (Pigura 10). May suot itong puting uniporme ng chef at toque sa ulo. Nakahalukip sa kaniyang dibdib ang mga braso nito na may hawak na siyanse kagaya ng sa maskot. Minsan ay espesipikong mga indibidwal ang nagiging batayan ng wangis ng mga higanteng ginagawa. Kung hindi mga lokal na politiko at mga sikat na personalidad sa Angono, mga selebriting may malawak na popularidad ang itinatampok sa parada. Noong 2016, nag-arkila ng higante ang kompanyang *Talk N Text* kay Toti Argana. Endorser ng nabanggit na kompanya ang mga karakter sa isang segment ng popular na pantanghaling programang *Eat Bulaga* na kung tawagin

Pigura 10. Higanteng pinasadya ng Chowking.

ay *kalyeserye*. Ang ipinarada niyang higante ay batay sa mga bida ng programang ito. Mga lumang ulo ang ginamit para rito, subalit binihisan at pininturahan upang maging kamukha ng gayak ng mga nasabing tauhan sa telebisyon. Pinili niya ang mga itsurang katawa-tawa at may mga ekspresyong eksaherado, pagkatapos ay pinatungan ng makukulay na peluka. Gumawa rin si Mang Toti ng bagong mga katawan upang gayahin ang pagkaway ng kamay ng dalawang pangunahing artistang sina Alden Richards at Maine Mendoza na mas kilala sa tawag na “AlDub.”

Sa ilang pagkakataon, mga isyung panlipunan na nabalita sa midya at may pambansang saklaw ang nagiging inspirasyon sa mga tauhang nirerepresenta ng higante. Noong 2015, sa kasagsagan ng operasyong militar sa Mindanao na naging sanhi ng pagkamatay ng ilang mga lumad at pagpapaalis sa kanilang lupang ninuno, may isang higanteng bihis-katutubo ang ipinarada sa Gigantes Festival. Sa kaniyang ulo ay may nakataling isang piraso ng tela na sinulatan ng salitang “lumad,” at sa kaniyang baywang ay nakasulat ang islogang “Igalang karapatan ng katutubo” (Figura 11). Taong 1998 nang magparada ang Balaw-Balaw ng mga higanteng kawangis ng mga tauhan sa nobelang *Noli me tangere* bilang selebrasyon sa sentenyal ng kalayaan ng Pilipinas. Noong 2016 naman ay nagparada ng mga higanteng may wangis sa mga presidente ng Pilipinas si Toti Argana. May mga pagkakataon ding hindi lamang pambansa kundi maging mga internasyonal na politika ang nagiging batayan ng mga karakter ng higante. Taong 2009, matapos maluklok si Barrack Obama sa pagkapangulo ng Estados Unidos, may isang higanteng halaw sa kaniya ang isinali sa parada.

Figura 11. Higanteng lumad.

TRADISYONAL AT MODERNO BILANG IDEOLOHIYA

Bilang mga pormal na kategorya, maihahanay sa tradisyonal at moderno ang itsura at yari ng higante batay sa tiyak at nasisiyasat na pisikal na mga katangian. Maaaring isiping tradisyonal ang higante dahil pinanghahawakan nito ang mga nakasanayang porma at proseso at patuloy itong pinagyayaman sa kasalukuyan. O di kaya’y maaaring sabihing moderno ito dahil nagsusulong ito ng mga bagong paraang kaiba sa itinatakda ng tradisyonal. Subalit ang mga kategoryang ito ay hindi arbitraryong sistema ng pag-oorganisa sa dalawang magkaibang inklinasyon ng mga manlilikha ng higante sa Angono. Sa kaniyang pagsusuri sa diskurso ng modernismo, ipinaliwanag ni Anttonen na ang moderno at kung ano ang ipinapalagay na saklaw nito ay hindi simpleng paghahambing sa tradisyonal, kundi konstruksiyon ng depinisyon pumapanig sa mga posisyon ng modernismo (28). Sa ganitong palagay, masasabing ganito rin nabubuo ang diskurso ng tradisyonalismo.

Hindi likas sa isang higante ang pagiging tradisyonal o moderno. Ang mga katawagang ito ay may bitbit na mga arbitraryong katangiang aktibong iniaangkop ng mga manlilikha ng higante sa pagbuo at pagsusulong ng kani-kanilang mga diskurso sa mas malawak na praktis ng higante sa Angono. Nagiging tradisyonal o moderno ang higante batay sa ideolohikal na layuning isinusulong ng mga kategoryang ito. Dito, hindi tinitingnan ang moderno bilang paghiwalay sa tradisyon, kung saan inihiwan ng “moderno” ang nakaraang mga gawi, proseso, at mga paniniwalang kinakatawan at ipinagpatuloy ng “tradisyon.” Ipinapalagay kasi nitong ang tradisyon ay nariyan na, na siya namang binabago ng moderno bilang pagtiwalag sa nakagawian. Sa halip, sabay na nabubuo ang pagpapakahulugan sa moderno at tradisyonal sa isang proseso ng Pag-iiba (Othering) kung saan may aktibong pagpili ng mga konsepto, gawi, at prosesong iniuugnay (o ipinag-iiba) sa isa’t isa at inaari ng mga nagpapangalan bilang “tradisyonal” at “moderno.” Ang pagpapangalan sa tradisyon, ayon kay Anttonen, ay konstruksiyong retorikal na naglalayong bigyan ng kaugnayan ang nakaraan sa kasalukuyan sa isang aktibo at politikal na proseso ng paglikha ng kabuluhan sa kasaysayan (35). Dahil tinitingnan bilang dikotomiya ang moderno at tradisyonal, ang konstruksiyon ng kahulugan ng isa ay nakabatay sa artikulasyon ng mga ipinapalagay na kasalungat na paniniwala, porma, at prosesong kinakatawan ng isa pa. Ayon kay John Clark, “Clearly as the modern is constituted by a distancing from or break with the customary, so the customary is constituted by the modern as the traditional” (29). Dito, aktibong binubuo ng moderno ang tradisyonal, at ng huli ang nauna bilang nagsasalungatang mga kategorya. Sa artikulasyon ng kung anong yari at itsura ng higante ang tatawaging tradisyonal—ang hindi nito nasasaklaw ay awtomatikong ipinapalagay na moderno. Tulad ng nabanggit ni Anttonen sa proseso ng pagpapangalan sa “moderno,”

The inclusion of such changes and processes in the category of the 'modern' is not merely descriptive. Calling them aspects of modernization and/or manifestations of modernity 'premodernizes' earlier social institutions and practices in more than temporal ways. The distinction constructs a qualitative difference. Conveying the meaning of improvement and advance, modernity is conceived of as modern in relation to the non-modern, which is attributed with a variety of denominations, labels and characterizations. These include premodern, old, antique, old-fashioned, conservative, classic, classical, primitive, feudal, and traditional. (28)

Dito, hindi nabubuo ang tradisyon at moderno bilang paghiwalay (rupture) ng huli sa una sa isang linyar na progresyon ng oras. Bagkus, sabay ang konstruksiyon ng kahulugan ng dalawa batay sa pamimili ng mga diskursong nais nilang iugnay sa kani-kaniyang kategorya na ipinapalagay bilang magkasalungat.

Ang moderno at tradisyonal ay ideolohikal na pagpapangalan sa mga umiiral na mga konsepto, proseso, at gawi na inaari ng mga tagapagtaguyod ng dalawang posisyong ito sa isang diskurso ng Pag-iiba. Sa pangkalahatang praktis ng paggawa at pagpaparada ng higante, ang pamimili sa kung alin sa mga ito ang tatawaging tradisyonal at moderno ay palaging may bitbit na kahulugan. Kinakatawan ng mga konsepto, proseso, at gawing ito ang mas malalim na diskursong nagtutunggalian sa higante ng Angono. Paliwanag ni Antonnen,

The dichotomization is also intentional, because it is pregnant with ideological purposes. For example, the differentiation of the traditional from the modern may work for a statement in support—in the confirmation of the legitimacy—of traditional institutions, practices, ways of life, values, as well as for the conservation of traditional material objects. (66)

Sa mahabang panahon ng masiglang paglikha at pagpaparada ng higante sa bayan, hindi maiiwasang magkaroon ng mga pagbabago sa mga proseso ng paggawa at porma ng higante. Subalit ang mga pagbabagong ito ay hindi lamang bunsod ng teknikal o pormal na pag-iiba sa nakagawian. May aktibong konstruksiyon ng identidad sa tradisyong ito, at ang mga identidad na ito ay nagtutunggali at naitatanghal sa higante ng Angono.

ANG NAGBABAGONG ANYO NG BAYAN NG ANGONO

Ayon sa mga talang pangkasaysayan, 1591 nang ipasailalim ng mga Kastila sa sistemang enkomyenda ang Angono kasama ng iba pang mga kabayanan sa tabi ng Lawa ng Laguna. Taong 1766 nang maging opisyal itong bayan. Gaya ng mga karatig-pook, agrikultural ang pangunahing ikinabubuhay ng mga mamamayan nito (Lara 3-6). Dahil tinatalunton ng mga ilog at sapa at napaliligiran ng Sierra Madre at Laguna de Bay, marami sa mga mamamayan nito ang naging magsasaka, mag-aalaga ng pato, o mangingisda.

Dahil dito, makikita ang aktibong representasyon ng Angono bilang bayang may rural na katangian. Sa mga opisyal na bersiyon ng kasaysayan ng bayan mula sa lokal na pamahalaan, inilalarawan ang Angono bilang *hacienda-estancia* sa ilalim ng kolonyal na pamahalaan ng mga Kastila (About Angono). Ang paglalarawang ito ay binibigyang-hubog sa mga alamat ng bayan, tulad ng nabanggit sa itaas tungkol sa—*hacienda-de-Angono*, at aktibong ibinabahagi bilang oral na kasaysayan ng bayan. Mapagtitibay ang mga naratibong ito at higit na maipalalaganap sa mga kasaysayang-bayang inilimbag ng mga akademikong manunulat gaya nina Ligaya Tiamson-Rubin at Eugenio Lara. Bukod dito, binibigyang-buhay ang pagbuo ng identidad batay sa agrikultural na katangian ng bayan sa mga likhang-sining ng mga lokal nitong artista gaya nina Pitok Blanco, Botong Francisco, Perdigon Vocalan, at iba pa na nagtatampok sa Angono bilang komunidad ng mga magsasaka’t mangingisda na may makukulay na rural na mga tradisyong-bayan. Sa katunayan, inilalarawan ng mga artistang ito ang pagpaparada ng higante bilang sangkap ng rural na katangian ng Angono sa mga likhang tulad ng “Fluvial Parade” (1961) ni Botong Francisco at “Carabao Festival” (1977) ni Pitok Blanco.

Subalit nitong nakaraang mga dekada, nagsimulang isulong ng lokal na pamahalaan ang identidad ng bayang nakabatay sa malikhaing sektor at iniangkop sa islogang *Art Capital of the Philippines*. Naglalayon itong kilalanin ang Angono bilang bayan ng mga manlilikha ng sining na ang pangunahing produkto ay ang kanilang pagkamalikhain. Dahil dito, higit na pinagyaman ng munisipyo sa opisyal nitong mga aktibidad ang mga gawaing may kinalaman sa sining at aktibong sinuportahan ang mga inisyatiba ng mga lokal na artista. Kasama sa mga aktibidad na ito ang Gigantes Festival. Simula nang maitatag ito, naging isa sa mga opisyal na simbolo ng bayan ang higante na itinatampok sa mga biswal na komunikasyon at mga islogang gaya ng “*Home of the Gigantes Festival*.” Sa pamamagitan din ng mga institusyong pambayan gaya ng *Municipal Tourism, Culture, and Arts Office* (MTCAO), nakikipag-ugnayan ang munisipyo sa mga indibidwal na artista at organisasyong pansibiko sa pamamahala

ng okasyong ito. Dagdag pa, sa pagpapasigla ng festival, lalong nahikayat ang iba pang mga indibidwal sa paggawa at pagpapaupa ng higante. Negosyo rin kasi ang pagpaparada ng higante na maaaring paupahan nang 7 hanggang 15 libong piso kada araw. Nilalagyan ito ng logo at pangalan ng mga kompanya o indibidwal, o di kaya'y ipinapasadya ang itsura gaya ng sa higante ng Chowking at Talk N Text.

Dahil sa mga pagbabagong ito, unti-unting yumabong ang malikhaing sektor ng Angono. Nagkaroon sila ng mas malawak na espasyo sa mga gawaing-sibiko at higit na naitampok bilang mahalagang kalahok sa pagbuo ng identidad ng bayan. Bukod dito, nagkaroon din sila ng mas malawak na kontrol at representasyon sa mga gawain sa pista. Kaiba ito sa rural na kalakaran na ang *hermano mayor*, na kadalasang ginagampanan ng mga panginoong maylupa, ang siyang nagpopondo at nagtatakda ng mga aktibidad sa kapistahan. Bagama't nananatiling malaking bahagi ng bayan ang agrikultural na kalakaran, mapapansin ang pagbabago ng konstruksiyon ng identidad ng bayan mula sa pagiging lumang asyenda at bayan ng mga mangingingisda at magpapato patungo sa bayan ng malikhaing mga indibidwal.

ANG TRADISYONAL AT MODERNO BILANG DISKURSO SA HIGANTE NG ANGONO

Maaring tingnan ang “tradisyonal” at “moderno” bilang magkasalungat na mga kategorya sa produksiyon ng higante ng Angono. Subalit sa ilalim ng mistulang nagtutunggaling mga kahulugan nito, ang tradisyon at moderno ay kapuwa ekspresyon ng magkaparehong konstruksiyon ng modernidad sa bayan. Ang pagpapangalan sa tradisyonal ay binuo bilang reaksiyon at ipinapalagay na direktang katunggali ng mga proseso, paraan, gawi, at diskursong iba sa nakagawian at pinangalanang moderno. Subalit kailangang mabatid na bagama't naaayon sa magkaibang mga pamamaraan at direksyon, parehong may layunin ang dalawang kategoryang ito na ipagpatuloy sa kasalukuyan ang mas malawak na praktis ng higante.

Banggit ni Anttonen, higit na sumisigla ang pagtatanggol sa tradisyonalismo sa mga pagkakataong nakikita ang moderno bilang pagbabadya sa ugnayang sosyal, kung saan ang modernong lipunan ay ipinapalagay na nagkakawatak-watak. Sa ganitong mga pagkakataon, ang tradisyonalismo at ang mga paraan ng pamumuhay na kinakatawan nito ang nakikitang alternatibo at solusyon sa mga problema ng modernong mundo (59). Bilang kritika sa moderno, mas angkop na tingnan ito hindi bilang pagbabalik sa nakaraan, kundi bilang pag-usad sa kinabukasan gamit ang mga sangkap ng nakaraan na nakikitang makabuluhan sa kontemporaneong kaayusan. Ang

diskurso ng tradisyonalismo, kung gayon, ay moderno at nasa kasalukuyan. Nabubuo ito kasabay ng modernismo. Maging sa kasaysayan ng Modernong Sining sa Pilipinas, ang paggamit ng mga temang rural ng mga artistang kagaya nina Botong at pagtatampok ng mga lokal na praktis kagaya ng pagpaparada ng higante ay may modernistang perspektiba ng pagbubuo ng karakter ng modernong sinig, sa partikular, at naratibo ng bansa, sa pangkalahatan (Guillermo History 225). Dahil dito, maaaring tingnan ang tradisyonalismo hindi bilang direktang kasalungat kundi bilang isa sa mga ekspresyon ng diskurso ng moderno. Ipinaliwanag ni Antonnen ang ganitong ugnayan ng tradisyonal at moderno sa sipi sa ibaba:

To be traditional is to be non-modern, but since non-modernity is here a linguistic construction only, to be traditional is to be modern in a different way than in explicit promodernism. In traditionalism, one orients towards the past in the making of the modern, with a preference for older ways, beliefs, values and technologies. (40)

Sa pangkalahatan, tradisyonal ang higante bilang isang porma at prosesong ipinagpapatuloy ng mga henerasyon. Ang mga pagbabagong nangyayari sa loob ng tradisyong ito ay artikulasyon ng magkakaibang diskurso at direksiyong nais tunguhin ng iba't ibang mga kalahok sa produksiyon at diseminasyon ng higante. Bilang mga kategorya, ang tradisyunal at moderno ay paghahanay ng magkakaibang mga naratibo sa bayan ng Angono. Kinakatawan ng dalawang kategoryang ito ang mga diskurso ng tradisyon at modernidad at kung anong mga proseso at porma ang nais nilang iangkop sa pangkalahatang praktis ng paggawa at pagpaparada ng higante sa bayan.

Sa pagpapasiyang tawaging tradisyonal ang mga higanteng nakapamaywang, may pagnanais na itampok ang ugnayan ng kasalukuyang higante sa mga kinakatawang naratibo ng posturang ito, partikular na ang pamamaywang ng unang higante ni Tajan at ng higanteng Kastila sa kuwentong-bayan. Hindi lamang ito konstruksiyon ng identidad batay sa pormang naiiba sa mga kahalintulad na tradisyon ng ibang bayan. Artikulasyon din ito ng pagkamakasaysayan ng tradisyon ng higante na matatalunton sa mahahalagang mga naratibong pangkasaysayan ng Angono at ng buong Pilipinas, kagaya ng mga panahon ng Kastila at Hapon. Sa pagpaplasta ng papel ng higante sa dalawang panahong pangkasaysayang ito, ipinoposisyon ang Angono at ang likhang-sining na ito bilang mahalagang kalahok sa pagbubuo ng naratibo ng bansa. Dagdag pa, ang maalamat na higanteng Kastila at ang higante ni Tajan ay ibinabahagi bilang lokal at natatanging ekspresyong patunay sa malikhaing paraan ng pagbibigay-solusyon sa mga problema ng bayan, gaya ng mga problemang piyudal (malupit na panginoong maylupa) at pinsala ng digmaan (Ikalawang Digmaang Pandaigdig). Sa

kapasiyahang ipagpatuloy ang orihinal na porma ng higante batay sa mga naratibong maalamat at makasaysayan, may kapasiyahan ding mag-ambag sa mga naratibong magpapatibay sa kontemporeong identidad ng Angono bilang bayan ng mga artistang ang ekspresyon ng pagkamalikhain ay may mahabang kasaysayan.

Maaari namang katawanin ng temang agrikultural hindi lang ang komposisyon ng bayan sa kagyat na nakaraan kundi maging ang nirerepresenta nitong kaayusang kumikiling sa pagnormalisa ng sistemang piyudal. Maaaring ipalagay na ang rural na tema ay asersiyon ng posisyong pangkapangyarihan ng uring panginoong maylupa sa nagbabagong kultural na milyu ng Angono na ngayon ay pinapalakad at pinasisigla ng mga manlilikha ng sining. Mahalagang mabanggit na ang mga atelyer na nagtataguyod ng tradisyonal na porma ng higante kagaya ng mga Vocalan, Blanco, at Miranda ay mga prominenteng pamilyang may mahabang kasaysayan ng kontribusyon sa kultural, politikal, at ekonomikong milyu ng Angono. Ang HIMASS naman na pinanggalingan ng maraming mga higanteng ikinakategorya bilang moderno ay binuo ng mga indibidwal na artistang karamihan ay galing sa panggitnang-uri, gaya nina Carado, Anorico, at Argana, na nagsama-sama upang magtipon ng mga kasangkapan, at mga pinansiyal at malikhaing kapital.

Gayundin, sa pagtatampok ng mga ikono ng rural na kaayusan, ang mga temang sinusundan ng tradisyonal na higante ay maaaring tingnan bilang pagkiling sa mga gawi at pagpapahalagang kinakatawan ng ganitong uri ng pamumuhay. Ayon kay Canclini, "In this epoch in which we doubt the benefits of modernity, temptations mount for a return to some past that we imagine to be more tolerable" (113). Mababanaag sa obserbasyon ni Jovita Zarate ang ganitong agam-agam sa mga pagbabago sa bayan ng Angono sa kasalukuyan:

Sa isang panahong lumipas, ang mga bukid sa bandang timog at ang lawa ng Laguna sa hilagang kanluran ang pinagmumulan ng kabuhayan ng mga taumbayan. Ngunit wala na ang mga lupaing dati'y tinatamnan ng palay at gulay. Ginawa na itong mga subdibisyon simula noong dekada sitenta. Nariyan pa rin ang lawa pero marumi na, makapal ang burak sa ilalim, puno ng mga *fishpen*, kakaunti na ang maiaahong isda, at nakukumutan ng *water lily* ang malaking bahagi nito. (120)

Subalit hindi lamang ito nostalgikong pagtanaw sa agrikultural na nakaraan ng bayan. Tulad ng nabanggit na, ang tradisyonal ay nagsisilbing kritika ng moderno at ng mga kaayusang dala nito. Sa pagnanais na itampok sa kasalukuyan ang mga sangkap ng

nakaraang kinakatawan ng agrikultural na sistema, may paniniwalang ang mga problema ng kasalukuyan ay bunsod ng modernismo, at ang tradisyon ang nagsisilbing alternatibo at solusyon nito bilang mas mainam na paraan ng pamumuhay. Ang ganitong pananaw sa tradisyon ay nagsisilbing simbulo ng lokal at mas "puro" o "awtentikong" kultural na identidad laban sa mas malawak at panlabas na mga puwersang ipinapalagay na banta sa identidad na ito (Anttonen 66-67). Dito, nagsisilbing tanda ng internal na kaayusang panlipunan ang tradisyon na siyang magsisiguro sa patuloy na pag-iral ng isang komunidad sa kasalukuyan at hinaharap (36). Ang tradisyon, kung gayon, ay hindi lang lunan ng nagtutunggaling mga diskurso, kundi isa ring kontestasyon.

Sa kabilang banda, kinakatawan ng moderno ang nagbabagong-anyo ng bayan ng Angono. Dahil sa aktibong suporta ng lokal na pamahalaan, lumalawak ang partisipasyon ng mga artista sa mga gawaing-sibiko ng bayan. Sa pagnanais na itampok ang pagkamalikhain bilang identidad ng bayan, lalakas at magiging mas aktibo ang artistikong sektor sa mga panlipunang mga aktibidad gaya ng pista. Dagdag pa, dahil sa mga opisyal na kapistahan gaya ng Gigantes Festival, magkakaroon ng mas malawak na lunsaran ang paggawa at pagpaparada ng higante. Bukod sa higante, may iba't ibang malikhaing praktis ang mga artistang lumalahok sa produksiyon nito. May mga kasanayan at mga teknik silang mula sa ibang porma ng sining, gaya ng kaalaman sa paggamit ng mga materyal o di kaya'y sariling estilong artistiko, na dinadala nila sa tradisyong ito. Ito ang magsisilbing dahilan ng patuloy na pagpapaunlad sa proseso ng paggawa ng higante sa bayan. Kasama rito ang eksperimentasyon sa produksyon na tutugon sa mga pangangailangang praktikal gaya ng paghahanap ng mas matibay at mas murang mga materyal, o di kaya'y mga pakulong mas kasiya-siyang panoorin ng publiko.

Nang tanungin ko si Adonis Carado kung bakit nila nilalagyan ng kamay ang mga higante taliwas sa nakasanayan, "Para masaya." Maikli ang sagot, subalit inilalarawan nito ang pamamalagay ng mga manlilikha ng higante sa inobasyong ito. May aspekto ng pagpapasaya at interaksyon ang pagpaparada ng higante na higit na napapatingkad sa paglalagay ng mga kamay at gumagalaw na mga mekanismo. Gayundin, dahil ang nakasanayang higante ay nakapamaywang at kadalasang mga magsasaka at mangingisda ang kinakatawan ng mga ito, mangangailangan ng mga pamamaraang ilarawan ang mga bagong tauhan gaya ng mga manggagawa na kagyat na mauunawaan ng mga manonood. Kamay ang gamit sa lakas-paggawa, kung kaya't mas angkop na ipakita ang kanilang propesyon sa kung ano ang ginagawa ng mga kamay o kung anong gamit ang hawak nito.

Kinakatawan din ng modernong higante ang mga kontemporaneong naratibo ng bayan ng Angono bilang nagbabagong lokal na komunidad at bilang bahagi ng mas malawak na lipunan. May malaking bahagi ng populasyon nito ang nagtatrabaho o nag-aaral sa Kamaynilaan at patuloy na naninirahan sa Angono gawa ng mabilis na akses sa mga sistema ng transportasyong labas-masok sa bayan. Hindi na lamang magsasaka at mangingisda ang komposisyon ng munisipalidad. Ang “mukha ng Angono” bilang tema ng higante ay patuloy na binibigyan ng bagong kahulugang naaayon sa mga kontemporaneong naratibo ng bayan.

Gayundin, sa paggawa ng mga higanteng batay sa mga tauhan mula sa labas ng bayan (selebriti, politiko, at iba pa), inilalarawan ng modernong higante ang lumalaking saklaw ng imahinasyong bayan sa kontemporaneong panahon at ang lumalawak na hangganan ng lokalidad sa pamamagitan ng midya at migrasyon. Ang identidad ng Angono sa higante, sa ganitong kaayusan, ay hindi na lamang natatali sa representasyon ng lokal nitong mga mamamayan. Sinasaklaw na rin nito ang representasyon ng malalaking isyung panlipunang sa palagay nila ay nakaaapekto sa kanila, o di kaya’y nararamdaman nilang may kaugnayan sa kanilang pang-araw-araw na pamumuhay, at isinasakongkreto sa higante kung paano nila ito nauunawaan. Dagdag pa, dahil sa popularidad ng higante at sa taunang pagtatampok dito ng midya, hindi rin maiiwasang matanto ng mga manlilikha ng higante ang maaaring maiambag ng tinig nila sa mga mas malalaking isyung panlipunang gaya ng internasyonal na politika at pagpatay sa mga lumad. Itinatanghal niya sa higante ang mga kaalaman at karanasang nag-uugnay dito sa mas malawak na bansa, na ngayon ay nakikita niya bilang bahagi ng kaniyang identidad. Ang mukha ng Angono, sa ganitong artikulasyon, ay mukha rin ng bansa. Gaya ng obserbasyon ni Richard Gappi, “Today, though, the Municipality of Angono considers the ‘Higante’ as the symbol of the collective effort to drumbeat the town’s huge and significant contribution, especially in local governance as well as the national cultural and arts scene” (par. 20). Sa madaling sabi, sa pamamagitan ng higante, iniuugnay niya ang mga lokal na pag-unawa mula sa Angono patungo sa mas malawak na saklaw ng bansa, at gayundin pabalik mula sa bansa patungong lokalidad. Sa modernong imahinasyon, palagiang pinagtutunggalian (*contested*) at pinagkakasunduan (*negotiated*) ang hangganan ng bayan. Dahil dito, may malayang transisyon sa loob at labas ng Angono ang pagbuo at pagtatanghal ng lokal na identidad sa higante.

Tumayo ako mula sa kinauupuan kong mesa sa Balaw-Balaw habang hinihintay ang kakapanayaming manlilikha ng higante. Umikot muna ako sa tatlong palapag ng kainan kung saan naka-display ang mga eskultura at ipinintang mga larawan ng mag-anak na Vocalan. Sa ikatlong palapag ay may workshop na nagsisilbing pagawaan ng

mga ulo ng higante at iba pang souvenir na taka. Abala ang mga artesano sa pagpipintura ng maliliit na pigurin ng higante na ibebenta sa mga turista. Muli akong bumaba upang bumalik sa mesa. Nadaanan ko ang isang bulletin board na pinagdidikitan ng mga lumang larawan at mga ginupit na diyaryong may mga artikulo hinggil sa Balaw-Balaw at mga higante nito. Sa labas, isa-isang ihinanay ng mga empleyado ng restoran ang mga ulo at katawan ng higante upang tanggalan ng alikabok at ihanda para sa darating na parada. Marami sa mga ulong ito ang nasa larawan sa bulletin board at sa mga artikulong naisulat noon pang dekada 80 at 90.

Kinahapunan sa isang bakanteng karinderya sa highway malapit sa Balaw-Balaw, pinapanood ko si Mang Adonis at iba pang miyembro ng HIMASS na abala sa paggawa ng mga bagong ulo ng higante. Nilalagyan na niya ng bakal ang leeg nito na siyang susuporta sa puluhang nakakabit sa katawang frame. Itinuro niya ang nagkalat na styrofoam na ginamit bilang molde, pagkatapos ay ipinakita sa akin ang loob ng hawak na ulo ng higante. "Tingnan mo, walang diyaryo." Ang ibig niyang sabihin ay hindi siya gumamit ng taka sa pagbuo ng fiberglass na ulo. Mukhang goma ang balat nito dahil sa tekstura ng materyal, kaiba sa madalas na makintab at makinis na mga pintura ng ibang higante. Nakita niya ang isang pumpon ng mga plastik na poinsettia na nakasabit sa tindahan bilang palamuti para sa parating na Kapaskuhan. Nakangisi siyang kumuha ng dalawa at inilagay sa ulo ng higiteng kung tawagin niya ay "Blondie" dahil sa kulay mais nitong buhok na gawa sa hinimay na abakang lubid. "Pare, tingnan mo," sambit niya sa isa sa mga kasamahang abala ring gumagawa ng mga higante. Humagalpak sila sa pagtawa nang makita ang kabuuan ng higiteng kulay rosas ang balat, asul ang mata, malantik ang pilikmata, at namumula ang labi. Lumapit ang isa pang kasamahan para lagyan ito ng hikaw na ginawa niya mula sa maliit na pigurin ng anghel na nakasabit din sa mga dekorasyon ng tindahan. Nagpatuloy ang mas malakas na tawanan. Nakita niyang tumatawa rin ako. "Hintayin mo sa pista. May ginagawa kami. Mas matatawa ka," ang sabi niya sa akin sabay turo sa ulo ng higiteng nakausli ang bukas na nguso at pinipinturahan ni Mang Toti.

SANGGUNIAN

"About Angono". (n.d.). Web. 20 March 2011, from <http://www.angono.gov.ph/>

Angono Municipal Tourism Office. "Ang Higites Festival ng Angono (The Higites Festival of Angono.)" Flyer na ipinamahagi noong 22-23 Nobyembre 2005.

---. "Angono: Art Capital of the Philippines and Home to the Higites Festival." Brochure.

Anttonen, Pertti J. *Tradition Through Modernity: Postmodernism and the Nation-State in Folklore Scholarship*. Helsinki: Finnish Literature Society, 2005. Print.

- Argana, Arturo. Personal na komunikasyon (Personal communication), Nobyembre 2016.
- Canclini, Nestor Garcia. *Hybrid Cultures Strategies for Entering and Leaving Modernity*. Minneapolis: U of Minnesota P, 2005. Print.
- Carado, Adonis. Personal na komunikasyon (Personal communication), Disyembre 2006.
- Clark, John. *Modern Asian Art*. Honolulu: U of Hawai'i P, 1998. Print.
- Delos Reyes, Elmer. Personal na komunikasyon (Personal communication), Nobyembre 2006.
- Gappi, Richard. Personal na komunikasyon (Personal Communication). Agosto 2012.
- . "The History and evolution of Angono, Rizal's 'Higante'". Angono Dream News Online, 26 November 2011. Web. November 2016.
- Guillermo, Alice. "Historical Essays". *Philippine Visual Art, Vol. 4*. Mula sa *CCP Encyclopedia of Philippine Art*. 10 vols. Ed., Nicanor Tiongson. Manila: CCP Special Publications Office, 1994. Print.
- Gusfield, Joseph R. "Tradition and Modernity: Misplaced Polarities in the Study of Social Change." Mula sa *American Journal of Sociology* 72.4 (Jan. 1967): 351-362. Web. December 2016.
- Lara, Eugenio. "Readings on the History of Angono". Manuskrito nasa pag-iingat ng Pambansang Aklatan ng Pilipinas, Kalaw, Manila, 1969. Typewritten.
- Miranda, Nemesio. Personal na komunikasyon (Personal Communication). Disyembre 2006.
- Mirano, Elena Rivera. *Ang Tradisyunal na Musikang Pantinig sa Lumang Bauan, Batangas* [The Traditional Vocal Music of Old Bauan, Batangas]. Maynila: National Commission for Culture and the Arts, 1995. Print.
- "Mutya ng Pasig (The Jewel of Pasig)." Dir. Richard Abelardo. LVN Pictures, 1950. Youtube.com. Web. February 2018.
- Shils, Edward. *Tradition*. Chicago: U of Chicago P, 1981. Print.
- Tiamson-Rubin, Ligaya. *Sining at Kultura sa Bayan ng Angono* [The Arts and Culture of Angono]. Quezon City: Rex Printing Company, Inc. 1992. Print.
- . *Art Capital ng Pilipinas*. Manila: UST Publishing House, 2003. Print.
- . "Mga Higante ng Angono Mula Kay Karias Tangkad Hanggang sa Pamilya ni Lando [The Gigantes of Angono from Tall Karias to Lando's Family]." Mula sa *Bukal ng Sining*. Ed. Ligaya Tiamson-Rubin. Manila: UST Publishing House, 2003. Print.
- Vocalan, Luzvimin. Personal na komunikasyon (Personal communication), Nobyembre 2006, Disyembre 2009, at Setyembre 2013.

Vocalan, Rembrandt. Personal na komunikasyon (Personal communication), Setyembre 2005, Disyembre 2009, at Marso 2017.

Zarate, Ma. Jovita. "Patron ng Biyaya: Ang Prusisyon sa Pagoda para kay San Clemente sa Angono, Rizal [Patron Saint of Divine Assistance: The Pagoda Procession for San Clemente in Angono, Rizal]. Mula sa *A Reader in Philippine Theater: History and Criticism*. Jonathan Chua and Rosario Cruz-Lucero, eds. Quezon City: U of the Philippines P, 2014. Print.

Manuel Kristoffer Giron <mcgiron1@up.edu.ph> is an Assistant Professor at the Department of Art Studies in the University of the Philippines Diliman where he obtained his bachelors degree in Art Studies (Interdisciplinary). He completed his masters degree in Art Studies (Art Theory and Criticism) in the same institution, with the thesis "*The Visual Representation of Folk Narratives in the Art of Roberto Feleo and Rodel Tapaya*." He has delivered papers in international conferences on topics such as tradition, folk art, and contemporary art.